

نگاهی به روابط ساواک و MI۶

۱۴ آذر ۱۴۰۲ ساعت ۱۴:۱۷

ارتباط ساواک و MI۶ منجر به تشکیل چندین نهاد سیاسی - امنیتی شد. یکی از این نهادها دفتر ویژه اطلاعات بود که توسط MI۶ در سال ۱۳۳۸ زیر نظر حسین فردوست تشکیل شد. هدف این نهاد کسب اطلاعات در کمترین زمان ممکن بود.

ساواک، مهم‌ترین سازمان امنیتی و اطلاعاتی حکومت پهلوی دوم بود. این سازمان با پیشنهاد کشورهای خارجی روی کار آمد و در طول فعالیت‌های خود با سازمان‌ها و نهادهای امنیتی متعددی رابطه برقرار کرد. اکثر این نهادها و سازمان‌ها به کشورهای غربی تعلق داشتند. با این حال از بین تمام این سازمان‌ها، MI۶ از جمله سازمان‌هایی است که بیشترین ارتباط را با ساواک داشت. این سازمان به اشکال مختلف به سازماندهی ساواک کمک کرد و نقش موثری در شناسایی مخالفان حکومت پهلوی داشت.

نگاهی به سازمان ساواک و شکل‌گیری آن

سازمان اطلاعات و امنیت کشور، ساواک در سال ۱۳۳۵ یعنی سه سال بعد از کودتای ۲۸ مرداد تشکیل شد. گذشته از برخی از افراد و مسئولان داخلی از جمله سپهبد تیمور بختیار، اداره امنیتی و جاسوسی کشورهای چوچون آمریکا و اسرائیل در شکل‌گیری این سازمان نقش مهمی داشتند. بسیاری معتقدند MI۶ نقش چندانی در شکل‌گیری ساواک نداشت. با این حال جدا از آنکه این موضوع تا چه حد واقعیت دارد نکته قابل توجه این است که MI۶ بعد از تشکیل ساواک ارتباط گسترده‌ای با آن برقرار کرد. MI۶ به روش‌های مختلفی با ساواک ارتباط داشت. برخی از این اشکال و روش‌ها عبارتند از:

جمع‌آوری اطلاعات لازم و تعقیب مخالفان

ساواک برای شناسایی مخالفان خود نیاز به اطلاعات گسترده داشت. MI۶ از جمله سازمان‌هایی بود که در این زمینه توانست اطلاعات زیادی را جمع‌آوری کرده و در اختیار ساواک قرار دهد. به خصوص در سال‌های ابتدایی تشکیل ساواک که این نهاد فاقد اطلاعات و تشکیلات گسترده بود، MI۶ بسیار فعال‌تر بود. ساواک همچنین در تعقیب مخالفان نیز کمک گسترده‌ای به ساواک می‌کرد. همین موضوع باعث شده بود تا ساواک تا حدود زیادی به MI۶ وابسته شود. در همین رابطه منوچهر هاشمی است که مدتها مدیرکل اداره کل هشتم ساواک (ضدجاسوسی) بود، برخی دلایل نیازمندی ساواک به مساعدت سیا و MI۶ را برشمرده است:

داشتن آرشيو کامل، حاوی اطلاعات بسیار جامع از تشکیلات و سازمانهای جاسوسی شوروی و کشورهای اقمار آن. این اطلاعات

چه در مورد افسران کی. جی. بی. یا جی. آر. یو، و چه در مورد شیوه ها و تکنیک ها و عملکرد آنان، مرتباً در اختیار نمایندگان میانی یا MIA گذاشته می شد، و بدیهی است که این اطلاعات در موفقیت عملیات تا چه اندازه می توانست مؤثر واقع شود. البته در مواردی که اداره هشتم، هدف مشترکی با آن سرویس ها داشت، اطلاعات مورد نیاز در اختیار این اداره و مأموران عملیاتی آن هم قرار داشت، اطلاعات مورد نیاز در اختیار این اداره و مأموران عملیاتی آن هم قرار می گرفت. [۱]

دادن امکانات مورد نیاز به MIA

یکی دیگر از ابعاد ارتباطی بین ساواک و MIA تامین امکانات مورد نیاز MIA توسط ساواک بود. امکانات مورد نیاز MIA به اشکال و روش های مختلفی تامین می شد. یکی از این روش ها از طریق شبکه تحت سرپرستی مأموران بود. شبکه مأموران یک شبکه اطلاعاتی و مخفی بود که با هدایت و برنامه ریزی شاپور جی در شمال ایران ایجاد شده بود و تحت سرپرستی سرتیپ مأموران بود. این شبکه عملاً شبکه ای از MIA بود که با امکانات و بودجه ساواک اداره می شد، ولی عملاً اطلاعات آن فقط و فقط به MIA تحویل می گردید. هدف انگلیسی ها از ایجاد این شبکه، کشف عناصری بود که در شمال ایران برای روس ها کار می کردند. [۲] بر این اساس می توان گفت یکی دیگر از ابعاد همکاری MIA و ساواک در رابطه با شناسایی عوامل کمونیسم در ایران و جلوگیری از نفوذ آن ها بود.

شناسایی عوامل کمونیسم و جلوگیری از نفوذ آن ها

انگلیس برای شناسایی عوامل کمونیسم اهمیت زیادی قائل بود. بنابراین موضوع ایجاد راهکارهایی برای مقابله با نفوذ کمونیسم در ایران به موضوعی مهم در دستگاه سیاست خارجی انگلیس تبدیل شده بود. به خصوص آنکه انگلیس، از نزدیک شاهد اشغال شمال ایران توسط شوروی بعد از پایان جنگ جهانی دوم نیز بود. از این رو ایجاد راهکاری که مانع از تکرار مجدد این موضوع شود برای های پایگاه کردی کار MI-6 نظر زیر و بود مستقر تهران در که مرکزی ستاد یک توسط، ترتیب بدین. داشت زیادی اهمیت MIA مخفی بی سیم در مشهد، گنبد، گرگان، ساری، رشت، تبریز و اصفهان ایجاد شده بود. این پایگاه ها توسط بی سیم های بسیار قوی با ایستگاه MI-6 در قبرس در ارتباط مدام بودند. [۳]

سازمان بی سیم با ساواک در ارتباط بود. در واقع می توان این ارتباط را ارتباط میان MIA و ساواک نیز دانست. یکی از زمینه های ارتباطی این دو سازمان در زمینه مالی بود. چنانچه ساواک بخش مهمی از هزینه های MIA را تامین می کرد. البته اگرچه سازمان بی سیم هزینه های خود را از ساواک اخذ می نمود اما با بدنه ساواک ارتباطی نداشت و کارهایش را رأساً انجام و نتایج به رئیس دستور به فروزین سرهنگ که بود ۱۳۵۷ آذر در. داد ادامه خود فعالیت به انقلاب تا سیم بی سازمان. شدمی تحویل سفارت MI-6 مأمور انگلیسی کلید مدارک سازمان که در دفتر ویژه و یا در ساختمان مرکزی موجود بود، از قبیل نتایج مخاطرات با قبرس و نظایر آن را تحویل گرفت و به عامل MI-6 سفارت داد. [۴]

دفتر ویژه اطلاعات

ارتباط ساواک و MIA منجر به تشکیل چندین نهاد سیاسی - امنیتی شد. یکی از این نهادها دفتر ویژه اطلاعات بود که توسط MIA در سال ۱۳۳۸ زیر نظر حسین فردوست تشکیل شد. هدف این نهاد کسب اطلاعات در کمترین زمان ممکن بود. بر این اساس

گفته شده است که «شاه، ارتشبد فردوست را به لندن فرستاد و وی در مدت شش ماه طرز کار دفتر ویژه اطلاعات ملکه انگلستان را که هر روز گزارش‌های واصله از سازمان‌های گوناگون اطلاعاتی انگلیس را برای ملاحظه ملکه خلاصه می‌کرد، فراگرفت و نظیر آن را در ایران به وجود آورد و انگلیسی‌ها از این طریق به مسائل اطلاعاتی ایران دست یافتند.»^[۵] علاوه بر این روابط این دو سازمان تاثیر زیادی بر شناسایی مخالفان و زندانی شدن آن‌ها نیز داشت.

سخن نهایی

گرچه اطلاعات کاملی از جزئیات روابط ساواک و MI۶ در دست نیست؛ اما همان اطلاعات اندک نیز نشان می‌دهد که این دو سازمان در برخی از زمینه‌ها از جمله شناسایی مخالفان داخلی و خارجی حکومت پهلوی فعالیت داشتند. MI۶ همچنین در زمینه آموزش تکنیک‌های بازجویی و تحلیل اطلاعاتی نیروهای ساواک پیرامون مخالفان حکومت نیز فعال بود. این ارتباط گرچه به صورت پنهانی بود؛ اما هیچ‌گاه از چشم مخالفان خارجی پنهان نماند و باعث شد تا رژیم شاه به دلیل نقض حقوق بشر با انتقادات قابل توجهی مواجه شود. در همین رابطه بارها نقش ساواک در سرکوب مخالفان به طور گسترده محکوم شد. این موضوع ضمن ایجاد نگرانی درباره پیامدهای اخلاقی حمایت از ساواک، مشروعیت حکومت پهلوی را نیز زیر سوال برد.

[۱] - مظفر شاهی، ساواک - سازمان اطلاعات و امنیت کشور (۱۳۵۷) - (۱۳۳۵ تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۶، ص ۲۶۵)

[۲] - جمعی از نویسندگان، سقوط: مجموعه مقالات نخستین همایش بررسی علل فروپاشی سلطنت پهلوی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۴، صص ۷۴۳-۷۴۴

[۳] - ذ جمعی از نویسندگان، اولین همایش ایران و استعمار انگلیس، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۷، ص ۴۲۵

[۴] - همان، ص ۴۲۵

[۵] - همان، ص ۷۱۰

